JURIS
EUROPENSIS SCIENTIA

науковий журнал

Випуск 1/2025

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Журнал містить наукові статті з актуальних проблем теорії та історії держави і права, філософії права; конституційного та муніципального права; адміністративного, фінансового, податкового права; цивільного та господарського права і процесу; трудового права, права соціального забезпечення; аграрного, земельного, екологічного, природоресурсного права; кримінального права, кримінології, кримінально-виконавчого права; кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності; міжнародного права.

Для наукових та науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів, практичних працівників, студентів, курсантів та всіх зацікавлених осіб.

Головний редактор:

Латковська Тамара Анатоліївна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія», Чернівці, Україна, orcid.org/0000-0003-3159-5994

Редакційна колегія:

Біла-Тіунова Любов Романівна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри адміністративного і фінансового права, Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, Україна, orcid.org/0000-0001-7886-793X

Гнатовська Альона Ільдусівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного і фінансового права, Чернівецький юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія», Чернівці, Україна, orcid.org/0000-0001-7171-3209

Дудченко Валентина Віталіївна, доктор юридичних наук, професор кафедри загально теоретичної юриспруденції, Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, Україна, orcid.org/0000-0003-0915-6530

Давидова Ірина Віталіївна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права, Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, Україна, orcid.org/0000-0001-5622-671X; Researcher ID AAG-9051-2019

Колодін Денис Олексійович, кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету цивільної та господарської юстиції, Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, Україна, orcid.org/0000-0001-6368-0849

Глиняна Катерина Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права, Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, Україна, orcid.org 0000-0002-1778-1021; ResearcherID AAH-4546-2019

Латковський Павло Павлович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія», Одеса, Україна, orcid.org/0000-0002-2406-766X

Манжосова Олена Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права, Чернівецький юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія», Чернівці, Україна, orcid.org/0000-0002-8873-4783

Марущак Анна Валеріївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія», Одеса, Україна, orcid.org/0000-0003-2337-0402 – відповідальний секретар

Сідак Микола Васильович, доктор юридичних наук, професор, Вища школа економіки та менеджменту публічної справи в м. Братислава (Словаччина), orcid.org/0000-0002-4895-8037

Чанишева Галія Інсафівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення, Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, Україна, orcid.org/0000-0003-1852-8068

Mirica Stefania-Cristina, доктор філософії, Університет «Dunarea de Jos», м. Галац, Румунія, SCOPUS ID 56968006800

Рекомендовано до друку та поширення через
мережу Internet вченою радою Національного університету
«Одеська юридична академія» 10.02.2025 р. (протокол № 5)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)
Офіційний сайт видання: www.jes.nuoua.od.ua
Мови видання: українська, англійська, німецька, польська, румунська, французька

На підставі Наказу Міністерства освіти та науки України № 1188 від 24.09.2020 р. (додаток 4) журнал "Juris Europensis Scientia" включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі юридичних наук (081 «Право»). До 1 липня 2020 р. журнал виходив під назвою «Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія».

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2709-6815 (Print)
ISSN 2709-6823 (Online)

© Національний університет «Одеська юридична академія», 2025

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 94(478)''18'':342.3
DOI https://doi.org/10.32782/chern.v1.2025.1

Я. В. Попенко
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
orcid.org 0000-0003-0841-0875

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК «АВТОНОМІСТСЬКИХ» ТА «КОНСТИТУЦІЙНИХ» ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ ДУНАЙСЬКИХ КНЯЗІВСТВ НА ПОЧАТКУ XIX СТ.

Стаття присвячена розгляду та характеристиці основних державно-правових проєктів можливого устрою Дунайських князівств початку XIX ст. Важливим аспектом даної теми є те, що на тлі проникнення нових прогресивних інститутів у вигляді політичних партій, парламентів, конституцій тощо, юридична думка князівств Валахії та Молдавії не залишилась осторонь цих процесів.

Автономістські проєкти Г. Гуку та А. Віларе (Валахія) хоча і передбачали збереження безпосереднього підпорядкування Османській імперії, водночас передбачали проведення низки прогресивних державних реформ у князівстві (реформування внутрішнього управління, зміна податково-фінансової системи, організація власних правоохоронних органів та збройних сил). У середовищі Молдавського князівства поруч із традиційними консервативно-автономістськими поглядами, активно розвивалися ліберально-демократичні конституційні проєкти. Вони знайшли своє втілення в документі І. Теутулу під назвою «Карвунарська конституція». Змістовно конституція 1822 р. охоплювала основні державно-правові аспекти життєдіяльності суверенної країни (права та свободи людини та громадянина, система управління, судова влада та фінансова система тощо).

Під час чергової війни на Балканах над проектами державного устрою князівств продовжували працювати А. Стурдза, М. Стурдза, Г. Асакі, Г. Беляну, Д. Дашков та ін. Підсумковий результат війни у вигляді Адріанопольського договору (1829 р.), став поворотним моментом у державотворчих прагненнях Валахії та Молдавії. З цього часу почався більш активний та чіткіше сформульований процес становлення та визначення політико-правової ідентичності з точки зору розуміння сучасної концепції державного суверенітету. Результатом роботи різних комісій та комітетів стали Органічні регламенти, які набули статусу актів конституційного характеру і фактично стали першими «конституціями» Валахії (1831 р.) та Молдавії (1832 р.).

Ключові слова: автономія, Адріанопольський договір, Дунайські князівства, Карвунарська конституція, Органічні регламенти.

Popenko Ya. V. **THE ORIGIN AND THE DEVELOPMENT OF "AUTONOMIST" AND "CONSTITUTIONAL" PROJECTS OF THE STATE SYSTEM OF THE DANUBE PRINCIPALITIES AT THE BEGINNING OF THE XIX CENTURY**

The article is devoted to the consideration and the characterization of the main state-legal projects of the possible structure of Danube Principalities at the beginning of the 19th century. The important aspect of this theme is that against the background of the penetration of the new progressive institutions in the form of the political parties, the parliaments, the constitutions, etc., the legal opinion of the principalities of Wallachia and Moldavia did not remain aloof from these processes.

The autonomist Projects of H. Huku and A. Vilare (Wallachia), although foresaw the preservation of the direct subordination to Ottoman Empire, at the same time they foresaw the implementation of the number of the progressive state reforms in the principality (reforming internal administration, changing tax and financial system, organizing its own law enforcement agencies and armed forces).

In the environment of the Moldavian Principality, next to the traditional conservative-autonomist views, liberal-democratic constitutional projects have been developing actively. They found their embodiment in the document of I. Teutulu entitled "Karvunar Constitution". In content, the constitution of 1822 covered the main state and legal aspects of the life activity of the sovereign country (rights and freedoms of man and citizen, system of governance, judiciary and financial system, etc.). During the next war in Balkans, A. Sturdza, M. Sturdza, G. Asaki, G. Belianu, D. Dashkov and others continued to work on the projects of the state system of the principalities. The final result of the war in the form of the Treaty of Adrianople (1829) became turning moment in the state-building aspirations of Wallachia and Moldavia. From this time, more active and clearly formulated process of formation and definition of political and legal identity began from the point of view of understanding the modern concept of state sovereignty.

The result of work of different commissions and committees became Organic Regulations, which acquired the status of acts of constitutional nature and became actually the first "constitutions" of Wallachia (1831) and Moldavia (1832).

Key words: autonomy, Treaty of Adrianople, Danube Principalities, Karvunar Constitution, Organic Regulations.

© Я. В. Попенко, 2025

Постановка проблеми. Однією з найважливіших особливостей державно-політичного розвитку балканського регіону у першій половині XIX ст. з впевненістю можна назвати поступове, але цілеспрямоване проникнення нових прогресивних інституцій у вигляді партій, парламентів, конституцій тощо. Не оминули ці процеси і князівства Валахії та Молдавії, де активно відбувалися процеси національного самовизначення та політико-державної ідентичності. Водночас, значним стримуючим фактором на шляху державотворення князівств було те, що ці землі перебували в центрі постійної дипломатичної, військової та економічної боротьби інших більш сильних та розвинутих держав. Тому формування та становлення нових державно-правових інститутів на території Валахії та Молдавії перебувало у прямій залежності від того, хто саме стане переможцем у боротьбі за Балкани.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї необхідності проведення реформ у князівствах з метою становлення власних держав регулярно виникали та розвивалися в середовищі політичних та інтелектуальних еліт Валахії та Молдавії. За даними В. Джорджеску загальна кількість різних варіантів проєктів лише з 1769 до 1848 рр. становить 350 [5]. Теоретичною базою для написання статті стали наукові праці зарубіжних вчених XIX–XXI ст. Джерельною базою дослідження є положення Карвунарської конституції, «Фундаментального регламенту для Молдавії та Валахії», Адріанопольського миру та Органічних регламентів. Водночас, маємо відзначити, що питання «конституційної історії» Румунії XIX ст. в українській історико-юридичній науці практично відсутнє.

Метою статті є аналіз та характеристика «автономістських» та «конституційних» проєктів державного устрою Дунайських князівств на початку XIX ст. та визначення їх державно-правового значення.

Виклад основного матеріалу. Звісно охопити весь наявний фактологічний матеріал складно в межах однієї публікації, тим паче, що більшість тогочасних проєктів «повторювали» або «доповнювали» один одного. Тому доцільно надати аналіз та характеристику основних з них за період 1821–1832 р., оскільки саме цей проміжок часу став вирішальним у формуванні основ державно-правового устрою Дунайських князівств XIX ст.

Одні з перших спроб створення власного національного уставу («конституції») з внутрішнього управління припадають на початок XIX ст. Такі проєкти розроблялися як серед емігрантських кіл, так і безпосередньо в середовищі місцевого боярства. В основній змістовній частині вони мали схоже спрямування, але водночас містили й певні регіональні відмінності. Так обидва князівства прагнули від Туреччини остаточного юридичного скасування правління уряду «фанаріотів». Додатково князівство Валахія прагнуло повернення всіх прав та привілеїв, які воно мало за часів правління султана Мехмеда IV та господаря М. Басараба. Представники Молдавії домагалися повернення принципів самостійного управління, які були гарантовані капітуляцією 1529 р. та ст. 16 Кучук-Кайнарджійського договору 1774 р.

Поза увагою не залишалися і питання внутрішнього устрою князівств та необхідність проведення державних реформ. В цьому контексті, звернімо увагу на проєкти, запропоновані Г. Гіку та А. Віларе для князівства Валахія. Вони схожі між собою, тому доцільним буде розглянути їх спільно:

Внутрішнє управління: обрання господарів із середовища місцевого боярства (проєкт Г. Гіку); обрання правителя пожиттєво (усунення від влади передбачалося лише після визнання його винним у судовому порядку (проєкт А. Віларе); збереження станових привілеїв боярства; призначення на всі державні посади лише місцевих мешканців; реформування диванів князівства та розширення їх прав, зокрема у фінансових та судових питаннях; реформа адміністрації та створення окремого «кримінального департаменту».

Податково-фінансова система: впровадження пільгового оподаткування строком на п'ять років; бюджет мав формуватися виключно місцевим диваном; публічний контроль над фінансами та створення «казначейської комісії»; свобода торгівлі; запровадження індивідуального податку та фіксованої оплати праці для державних службовців.

Крім того, пропонувалося створення окремого поліцейського управління та армії («земське ополчення» або «національна гвардія») [4, p. 77–88]. Проєкти передбачали проведення і інших реформ (освітня, поштова). Відзначимо також, що А. Віларе вперше запропонував тезу, що користування надрами князівства має бути безкоштовним (виключення – рідкісні метали та сіль) [4, p. 90].

У Молдавії теж не залишалися осторонь питання розробки внутрішніх уставів управління. Звернімо увагу на положення Карвунарської конституції або «Конституції карбонаріїв». Підготовку документу пов'язують з ім'ям І. Теутулу (І. Теуту), який належав до середнього заможного молдавського боярства. Проєкт конституції був написаний ним в Ясах та датований 13.09.1822 р. (за іншими даними – квітень 1822 р. [4, p. 96]). Один із найавторитетніших дослідників А. Ксенопол пізніше назвав документ «першим втіленням конституційної думки на румунських землях» [12, p. 85–86]. Змістовно Конституція охоплювала практично всі державно-правові аспекти жит-

тєдіяльності суверенної країни. Зупинимося на окремих з них:

Права, свободи та загальні принципи: свобода віросповідання (ст. 2); повага та захист приватної власності (ст. 3), але допускалася норма законної експропріації з компенсацією (ст. 5); індивідуальна свобода (ст. 6); рівність всіх перед законом незалежно від посади або походження (ст. ст. 7–8, 18); захист честі та гідності людини (ст. 10); захист інтересів держави (ст. 11); право громадянства (ст. ст. 14–16); всі закони та інші акти, а також права та обов'язки громадян мають бути опубліковані (ст. 17). В сучасному розумінні – принцип відкритості та прозорості в діяльності органів державної влади [12, p. 573–576].

Система управління: Молдавському князівстві традиційно законодавчі та судові повноваження були сконцентровані в князівській раді, до якої входили привілейовані бояри та господар. Членство у раді, як правило, передавалося у спадок, а кількісний склад змінювався в залежності від конкретних обставин. Конституція 1822 р., маючи ліберально-демократичний характер, передбачила докорінну реформу ради. Пропонувалося зберегти існуючи посади, але замінити спадкову князівську раду виборною Громадською радою (представницькими зборами), де більшість членів обиралися. Законодавче право надавалося князю та Громадській раді, а управлінсько-виконавча функція передавалися боярам (уряду) (ст. 19). Запропонований підхід до реформи вищих органів влади, передбачений ст. 19 повністю узгоджувався зі змістом ст. 12 документу, яка передбачала демократичний характер управління в князівстві через систему поділу влади.

Таким чином, у контексті стратегічного бачення державно-правових основ розвитку князівства, Конституція 1822 р. передбачала впровадження принципів конституційної монархії, коли влада правителя є обмеженою. При цьому статус монарха (господаря) обмежений не лише формально-юридично, а й фактично (ст. 23). Громадська рада уповноважувалася забезпечувати виконання потреб громадян та скликалася князем. Її засідання мали відбуватися відкрито та вільно (ст. 20). Раді надавався значний обсяг повноважень (розробка, доповнення та прийняття законів; визначення податків; економічні питання; управління освітою та державними установами та ін. (ст. 21)) [12, p. 577].

Судова система мала бути незалежною та відокремленою від інших державних інституцій. Вона складалася з центральних та місцевих судів. Суди мали діяти дотримуючись принципу територіальності (ст. 29), принципу забезпечення права на оскарження судового рішення (ст. 31) та ін.

Державна служба: вибори посадових осіб в князівстві мали проводитися Громадською радою спільно із правителем (ст. 46). Критеріями допуску до участі у виборах на посаду виступали «... заслуги у добрих справах та гідність кожного для довіреної йому посади» (ст. 46). Всі службовці отримували заробітну плату (ст. 49). У ст. 50 передбачалася відповідальність службовців за порушення своїх посадових обов'язків, зокрема хабарництво [12, p. 584–586].

Податки та поземельні відносини: складний механізм земельного оподаткування постійно перебував на порядку денному в князівстві. У ст. 54 Конституції прямо вказувалося, що «існуючий податок на землю не має своєї законної ваги», тому має бути впорядкований з врахуванням інтересів всіх зацікавлених сторін (власники, орендарі, держава). Для цього створювалася спеціальна кадастрова комісія. Вона мала провести технічні (геодезичні) роботи, які підтверджували право власності на землю та видати відповідну грамоту. Спірні питання між власниками вирішувалися в суді (ст. 67).

Важливою ознакою демократичності Конституції 1822 р. стала ст. 72, яка проголошувала свободу виборів господаря князівства. При цьому і правитель, і Громадська рада не могли бути вище закону (ст. 74). Закон виступав основою на якій ґрунтується свобода та суспільні інтереси (ст. 75) [12, p. 593–594]. Тим самим визначалася сутність конституційного режиму – підпорядкування правлячої влади існуючому закону.

Відзначимо, що конституційний проєкт 1822 р. не був втілений у князівстві через потужний внутрішньополітичний опір з боку заможного боярства, яке вважало, що документ суперечить та порушує їх давні права та привілеї. Не був він підтриманий і з боку Османської імперії.

В 1827 р. у Молдавії та Валахії були створені спеціальні комітети з розробки статуту «спільного управління країною, заснованого на старих правах та звичаях, але з врахуванням нових потреб» [4, p. 140]. До складу комісії увійшли Г. Бринковяну, Г. Беляну, А. Філіпеску, Ш. Белечану та ін. Окремі члени комісії мали прогресивні погляди на майбутній устрій. Зокрема, Є. Потека писав: «Правитель служить благу народу, а не народ існує та служить правителю. Правитель хоча і має владу, але саме народ дає її йому ... саме народ може прибрати правителя та обрати нового» [4, p. 144–145]. Йому також належали проєкти створення національного виборчого законодавства. Попри розроблені документи реформ та моделі державного устрою, діяльність комісії практичного результату не дала, не змігши з одного боку подолати консерватизм місцевої правлячої еліти, з іншого – розпочалася війна 1828–1829 рр. Під час війни роботи були дещо призупинені, але все ж тривали.

В 1828 р. власний проєкт устрою для Дунайських князівств розробив А. Стурдза. Запропоно-

ваний ним документ складався з чотирьох частин під назвою «Проєкт роботи над майбутньою конституцією князівств Молдавії та Валахії» (*згодом автор відмовився від такого формулювання та самого терміну «конституція» і остаточний варіант отримав назву «Фундаментальний регламент для Молдавії та Валахії»*). Документ складався з шести глав та 66 параграфів. Автор змістовно аргументував необхідність проведення державних реформ у князівствах та наполягав на впровадженні прогресивних політико-правових інституцій:

Принципи організації державної влади: господар обирається пожиттєво, а в разі його смерті або усунення від влади першим претендентом на престол має бути його старший син (за умови досягнення 24 років); господар – гарант та головний виконавець законів; для особистих потреб правителя та його родини виділяється спеціальний цивільний лист; правитель не має права впроваджувати нові податки без погодження з Генеральною асамблеєю тощо.

Генеральна асамблея отримувала право на: видання цивільних та кримінальних законів; право перевірки податкових зборів та визначення їх розміру; визначення оплати праці державним службовцям та ін. В разі необхідності (бездіяльності) асамблеї, господар міг закрити її достроково.

Судочинство мало проводитися у відповідності до звичаїв князівств, але з врахуванням змін, внесених Генеральною асамблеєю та санкціонованих господарем; система цивільних та кримінальних судів поділяється на дві інстанції. На місцевому рівні діють трибунали, у столицях князівств – судові дивани. Строк повноважень суддів визначався у дев'ять років. Найвища міра покарання могла бути призначена лише за наявності санкції господаря.

Права соціальних станів, на думку А. Струдзи, мав визначити спеціальний закон про загальне право громадянства. Проєкт А. Струдзи також передбачав вирішення церковних та освітніх питань, встановлення карантинного контролю, прикордонну службу та поліцію, визначення митного тарифу та грошового курсу. У випадку виникнення суперечностей між князівствами, остаточне вирішення питання зберігалося за Константинополем та Петербургом.

Підсумковим результатом запропонованих різними авторами варіантів устрою Дунайських князівств стало передання цих проєктів спеціальному комітету під керівництвом М. Мінчакі. Саме він мав розробити остаточний узгоджений варіант. Зважаючи на наявність відмінностей та розбіжностей у середовищі місцевих еліт, було вирішено створити у складі комітету дві окремі комісії. До складу «молдавської» увійшли І. Катаржи, К. Конакі, К. Кантакузіно-Пешкану та М. Стурдза. До «валашської» були залучені Г. Беляну, Е. Белечану, А. Віларе та І. Філіппеску.

Значно прискорило роботу комітету завершення війни. 2 (14).09.1829 р. був підписаний Адріанопольський мир. Окрема стаття договору (ст. 5) стосувалася автономного статусу Дунайських князівств, який Туреччина зобов'язувалася зберегти та розширити [1, p. 321]. Окремий Додатковий протокол договору також передбачав для князівств: пожиттєве обрання господарів; самостійне внутрішнє управління; створення національної адміністрації та ін. [8, p. 280–290].

Відзначимо, що Адріанопольський договір став поворотним моментом у державотворчих прагненнях обох князівств. З цього часу почався більш активний та чіткіше сформульований процес становлення та визначення політичної та правової ідентичності з точки зору розуміння сучасної концепції державного суверенітету. Водночас, актуалізовані внутрішні інституційні реформи на територіях князівств, почали відбуватися в межах законних конституційних змін та вимог [10, p. 55]. Результатом роботи комітету стали Органічні регламенти, які набули статус актів конституційного характеру і фактично стали першими «конституціями» Молдавії та Валахії. В основному робота над текстами документів була завершена у березні-квітні 1830 р. Підготовлений варіант документів був відвезений спільною делегацією від князівств до Петербурга (М. Стурдза, М. Мінчакі, А. Вілара, Г. Асакі).

Після обговорення та внесення змін тексти регламентів були повернуті для прийняття позачерговими зборами князівств (була змінена назва «боярські народні збори» на «звичайні загальні збори»; уточнені повноваження виконавчої гілки влади тощо [2, p. 48–49]). Скликання сесії парламенту було заплановано проводити 1 грудня. Зміни торкнулися і чисельного складу представників боярства (з 34 до 20 осіб, а з округів з 37 до 19). Хоча за своєю суттю документи і мали конституційний характер, однак сама назва конституція не згадувалася, оскільки князівства де-факто і де-юре контролювалися іншими державами [2, p. 45].

З іншого боку, Органічні регламенти, попри відсутність назви конституція – безперечно мали прогресивний характер для князівств. Більше того, вони стали вагомим кроком до майбутньої національної єдності та державної суверенності, що і було досягнуто в 1866 р. з прийняттям Конституції.

Першим Органічний регламент був затверджений 10.03.1831 р. надзвичайними народними зборами у Валахії. У Молдавії прийняття документу відбулося пізніше через нестабільну внутрішньополітичну ситуацію, викликану повстанням 1831 р. Крім того, місцеві бояри були незадоволені пунктами, які обмежували їх «давні» права

та привілеї, які вони відстоювали у вже згаданій вище Карвунарській конституції. Більшість населення також вважали, що положення регламенту ще більше обмежують їх соціально-економічні права [3, p. 12]. У князівстві текст документу був публічно представлений 31.03.1831 р. 4 травня були створені Надзвичайні Ревізійні збори, які мали розглянути та ухвалити текст документу. Доречним буде звернути увагу на той факт, що до складу зборів увійшли переважно представники молдавського дворянства, всі інші класи були проігноровані.

Тобто, попри широкомовний конституційний та демократичний характер Органічного регламенту, молдавська консервативна еліта не поспішала поступатися своїми домінуючими позиціями в тогочасному політичному та економічному керівництві князівства. Дослідниця А. Йордаке відзначила: «Проект конституції представляв собою справжній прогрес, хоча і мав олігархічний характер… Правління дійсно ставало конституційним, затвердженим радою, але складалося лише з боярства. Таким чином не могло бути мови про народне представництво» [7, p. 84]. З іншого боку, в Молдавії поступово оформлювалися державотворчі політичні сили, акцентовані на впровадження в суспільство демократичних змін. Органічний регламент фактично ставав одним з перших офіційних документів в цьому напрямку.

Підсумковим результатом тривалих дебатів (64 засідання) стало прийняття регламенту 3 листопада. Текст документу, який складався з дев'яти глав та 435 статей, був підписаний у трьох екземплярах. Остаточно відредаговані тексти документів набули чинності у князівстві Валахія 1.07.1831 р. (371 ст.), а у князівстві Молдавія – 1.01.1832 р. (425 ст.) [5, p. 105]. Змістовні частини обох документів мало чим різнилися між собою, що стратегічно визначило схожий шлях розвитку обох князівств. З державно-юридичної точки зору, регламенти затверджували концепцію і принципи існування та розвитку сучасних європейських держав.

Окремо слід зауважити, що Османська імперія підтвердила правомірність документів спеціальним гатти-шерифом 1834 р. [6, p. 951–952]. Щоправда, указ вніс певні уточнення та зміни в оригінальний текст. Документ 1834 р. складався з семи статей: ст. 1 підтверджувала, що господарі обираються та правлять пожиттєво; ст. 2 гарантувала незалежність правителів князівств у внутрішньому адмініструванні; у ст. ст. 3–4 Туреччина гарантувала територіальну недоторканість обох автономій. Документ підтверджував право на утримання армії, чисельність якої погоджувалась господарями (виконавча влада) та місцевими диванами (законодавчі органи). Інші статті врегульовували питання торгівлі та сплати князівствами щорічного податку (ст. ст. 6–7). По-суті наказ 1834 р. не лише підтверджував автономний статус обох Дунайських князівств, а й мав стати гарантією їх економічного розвитку.

Нова редакція Органічних регламентів 1835 р. була визнана найбільш «повною» та набула законної сили. У такому вигляді документи діяли до 1858 р., коли була прийнята Паризька конвенція.

Органічні регламенти стали головними юридичними документами, які визначали законність та правомірність всіх реформ на території князівств. Безумовно їх, як основу майбутньої Конституції 1866 р., слід розглядати у сукупності з реформаторською діяльністю того часу [11]. Підкреслюючи важливість та необхідність прийняття регламентів А. Лапедату згодом відзначив у своїй роботі: «Вони позитивно вплинули на розвиток наших країн (*князівств – Я.П.*), оскільки дали їм сучасний державний устрій та суспільно-політичні інститути». З іншого боку, на думку дослідника, документи заклали потенційний конфлікт між місцевою елітою та парламентом (Загальними зборами) [9, p. 4–5].

Висновки та перспективи. Підсумовуючи, можемо констатувати, що автономістські проєкти Г. Гуку та А. Віларе хоча і передбачали збереження підпорядкування Османській імперії, водночас передбачали проведення низки прогресивних державних реформ у князівстві. У середовищі Молдавського князівства поруч із традиційними консервативно-автономістськими поглядами активно розвивалися ліберально-демократичні проєкти, які знайшли своє логічне втілення в Карвунарській конституції 1822 р.

Попри свій компромісний характер, безумовним фактом стало те, що Органічні регламенти заклали державно-правові основи майбутнього законодавчого союзу Молдавії та Валахії. За організаційною суттю та значенням документи містили в собі основи конституційного права як бази державного устрою. Запровадженням положення про пожиттєве обрання господарів, надзвичайні Народні збори де-юре встановлювали таку форму правління як конституційна монархія, яка відповідала іншим європейським зразкам того часу. Важливого державно-правового значення набув і принцип розділу влади.

Положення Органічних регламентів сприяли успішній модернізації державно-управлінських, економічних і соціально-культурних структур тогочасного суспільства обох князівств, завдяки ним законним шляхом було усунуто чимало пережитків попереднього феодального ладу. Маючи характер Основних законів Валахії та Молдавії, регламенти визначали межі розвитку суспільства та державних установ, що стало важливою віхою у процесі подальшої розробки документів та положень конституційного характеру.

Литература

1. Actes et Documents Relatifs a L'histoire de la Régénération de la Roumanie / D. A. Sturdza et C. Colescu-Vartic. Tome I : 1391–1841. Bucarest : L'institut D'arts Graphiques Charles Göbl, 1900. 1099 p.

2. Coptileţ V. Considerente privind elaborarea şi adoptarea regulamentelor organice în principatele române. *Revista Naţională de Drept*. 2019. Nr. 1–3 (219–221). P. 44–51.

3. Coptileţ V. Reflecţii asupra chestiunii privind elaborarea Regulamentelor Organice. *Studia Universitatis. Revistă ştiinţifică a Universităţii de Stat din Moldova. Seria "Ştiinţe socjale"*. 2007. Nr 3. P. 11–15.

4. Filitti I. C. Frământările politice şi sociale in Principatele Române de la 1821 la 1828. Bucureşti : "Cartea Românească", 1932. 191 p.

5. Georgescu V. The Romanians A History. Columbus : Ohio State University Press, 1991, 357 p.

6. Hertslet E. The Map of Europe by Treaty : Showing the Various Political and Territorial Changes which Have Taken Place Since the General Peace of 1814. Volume 2. London : Butterwortus, 1875. 1588 p.

7. Iordache A. Originile conservatorismului politic din România şi rezistenţa sa contra procesului de democratizare 1821–1882. Bucureşti : Editura Politică, 1987. 312 p.

8. Kerner J. R. Russia's New Policy in the Near East after the Peace of Adrianople; Including the Text of the Protocol of 16 September 1829. *The Cambridge Historical Journal*. 1937. Vol. 5. No. 3. P. 280–290.

9. Lapedatu A. Abolirea protectoratului rusesc în Ţările Române (1834–1858). *Conferinţa ţinută la Universitatea liberă din Bucureşti în 11 Decembrie 1932. Extras din Anuarul Institutului de Istorie Naţională din Cluj*. Cluj : Tipografia "Cartea Românească", 1933. 22 p.

10. Ploscaru C. The Danubian Principalities (1829–1835) : Autonomy and Constitutional Features in the Comparative European Context. *Analele Universităţii din Craiova. Istorie*. 2022. Nr 2 (42). Anul XXVII. P. 55–71

11. Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldovei, în Colecţiunea vechilor legiuiri administrative / ed. de P. Negulescu şi G. Alexianu. Bucureşti : Întreprinderile "Eminescu", 1944. 368 p.

12. Xenopol A. D. Istoria partidelor politice in România. Partea I : Dela Origina Până la 1848. Partea II : Dela 1848 Până la 1866. Bucureşti : Libraria Stanciulescu, 1920. 626 p.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

Я. В. Попенко
ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК «АВТОНОМІСТСЬКИХ» ТА «КОНСТИТУЦІЙНИХ» ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ ДУНАЙСЬКИХ КНЯЗІВСТВ НА ПОЧАТКУ XIX СТ. 3

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

О. М. Богданов
ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ 9

Д. Є. Волкова
ЛЮДИНОЦЕНТРИСТСЬКИЙ ПІДХІД У ФУНКЦІОНУВАННІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ПРАКТИКА ЄС 14

В. Е. Гедульянов
ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ 18

З. А. Іванцова
РОЛЬ РАДИ ЄВРОПИ В ЗАХИСТІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: СПЕЦИФІКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ 23

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

А. В. Ткачук
ДО ПИТАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПРИ НАБУТТІ МАЙНА СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ БЕЗ ДОСТАТНІХ ПІДСТАВ 28

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

О. Є. Луценко
ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН ДЛЯ РОЗШИРЕННЯ СФЕРИ ДІЇ ТРУДОВОГО ПРАВА 31

О. В. Тищенко, С. М. Черноус
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ТРУДОВОГО КОЛЕКТИВУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ПРО ПРАЦЮ 36

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

С. І. Баран
СТАНДАРТИ СУДОВОГО ОСКАРЖЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 43

М. А. Глушко
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ 47

Т. О. Голоядова
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ЗГІДНО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ 52

Р.С.Кірін, Р.М.Ширшикова
ПІДЕТАП ДРУГОЇ КОНЦЕПЦІЇ У РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО Е-УРЯДУВАННЯ (2017–2020 рр.) 56

Т.А.Латковська, Д.А.Біленець, В.С.Веселий
РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ: МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ 68

С.С.Розсоха
ВИДАННЯ ПІДЗАКОННИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 72

Ya.V.Starushchenko
PREVENTION OF MONEY LAUNDERING FROM THE CIRCULATION OF VIRTUAL ASSETS: CURRENT LEGAL ASPECTS 80

Ю.І.Тюря
ЦИФРОВА ЕВОЛЮЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ГАЛУЗІ 85

А.О.Чайка
НЕДОТРИМАННЯ ВИМОГ ЗАКОННОСТІ ТА ОБҐРУНТОВАНОСТІ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЯК ПІДСТАВИ ЇХ АПЕЛЯЦІЙНОГО ТА КАСАЦІЙНОГО ПЕРЕГЛЯДУ 92

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

П.Г.Висоцький
САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ 97

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

І.П.Андрєєв
ДОКТРИНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ ФОРМУВАННЯ ДОКАЗІВ АДВОКАТОМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 102

Л.І.Аркуша, О.В.Чернов, О.О.Паламарчук
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК 107

Д.О.Бакулін
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ Й ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ СПІВРОБІТНИКАМИ ПОЛІЦІЇ 112

Т.І.Демчук
ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНТЕРПОЛУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВОПОРЯДКУ ТА МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 117

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

С.К.Костенко
ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА В УКРАЇНІ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ 121

CONTENTS

THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW; HISTORY AND POLITICAL AND LEGAL DOCTRINES

Popenko Ya.V.
THE ORIGIN AND THE DEVELOPMENT OF "AUTONOMIST" AND "CONSTITUTIONAL" PROJECTS OF THE STATE SYSTEM OF THE DANUBE PRINCIPALITIES AT THE BEGINNING OF THE XIX CENTURY 3

CONSTITUTIONAL LAW; MUNICIPAL LAW

Bogdanov O.M.
THE EFFICIENCY OF THE ORGANIZATIONAL PRINCIPLES OF THE JUDICIARY IN UKRAINE: CONCEPT AND CONTENT 9

Volkova D.Ye.
HUMAN-CENTRED APPROACH TO THE FUNCTIONING OF RELIGIOUS ORGANISATIONS: EU PRACTICE 14

Hedulianov V.E.
EUROPEISATION AS THE MAIN DIRECTION FOR FURTHER IMPROVEMENT OF LEGAL REGULATION OF THE ESTABLISHMENT AND OPERATION OF REPRESENTATIVE LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE CURRENT CONSTITUTIONAL REFORM 18

Ivantsova Z.A.
THE ROLE OF THE COUNCIL OF EUROPE IN THE PROTECTION OF HUMAN CONSTITUTIONAL RIGHTS IN UKRAINE: SPECIFIC FEATURES OF ENSURING PROPERTY RIGHTS 23

ECONOMIC LAW, ECONOMIC PROCEDURE LAW

Tkachuk A.V.
ON THE ISSUE OF OBLIGATIONS ARISING FROM THE ACQUISITION OF PROPERTY BY A BUSINESS ENTITY WITHOUT SUFFICIENT GROUNDS 28

EMPLOYMENT LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Lutsenko O.Ye.
USING BLOCKCHAIN TECHNOLOGY TO EXPAND THE SCOPE OF LABOR LAW 31

Tyshchenko O.V., Chernous S.M.
MODERN ISSUES OF THE LEGAL STATUS OF LABOR COLLECTIVE UNDER LABOR LEGISLATION 36

ADMINISTRATIVE LAW AND PROCEDURE; FINANCIAL LAW; INFORMATION LAW

Baran S.I.
KEY STANDARDS OF JUDICIAL REVIEW OF NORMATIVE LEGAL ACTS IN THE EUROPEAN UNION 43

Hlushko M.A.
INFORMATION SUPPORT FOR LOCAL GOVERNMENTS IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION 47

Goloyadova T.O.
LEGAL ASPECTS OF IMPROVING TAX CONTROL IN UKRAINE IN ACCORDANCE WITH INTERNATIONAL STANDARDS 52

Kirin R.S., Shyrshykova R.M.
SUB-STAGE OF THE SECOND CONCEPT IN THE DEVELOPMENT OF E-GOVERNMENT LEGISLATION (2017–2020) 56

Latkovska T.A., Bilenets D.A., Veselyi V.S.
THE ROLE OF THE ADMINISTRATIVE PROCESS IN COMBATING CORRUPTION: SUBSTANTIVE LEGAL ASPECTS 68

Rozsokha S.S.
ISSUANCE OF SUB-LEGAL REGULATORY ACTS AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION OF NOTARIAL ACTIVITIES IN UKRAINE 72

Starushchenko Ya.V.
PREVENTION OF MONEY LAUNDERING FROM THE CIRCULATION OF VIRTUAL ASSETS: CURRENT LEGAL ASPECTS 80

Tiuria Yu.I.
DIGITAL EVOLUTION OF THE LEGAL INDUSTRY 85

Chaika A.O.
FAILURE TO COMPLY WITH THE REQUIREMENTS OF LEGALITY AND REASONABLENESS OF A COURT DECISION AS GROUNDS FOR ITS APPELLATE AND CASSATION REVIEW 92

CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY; CRIMINAL EXECUTIVE LAW

Vysotskyi P.G.
UNAUTHORISED LEAVING OF A MILITARY UNIT OR PLACE OF SERVICE 97

CRIMINAL PROCEDURE AND FORENSIC SCIENCE; FORENSIC ANALYSIS; OPERATIVE INVESTIGATIVE ACTIVITY

Andrieiev I.P.
DOCTRINAL ANALYSIS OF THE CONCEPT AND ESSENCE OF EVIDENCE FORMATION BY AN ATTORNEY IN CRIMINAL PROCEEDINGS 102

Arkusha L.I., Chernov O.V., Palamarchuk O.O.
INNOVATIVE METHODS OF CRIME SCENE INSPECTION DURING THE INVESTIGATION OF RESIDENTIAL BURGLARIES 107

Bakulin D.O.
THEORETICAL, LEGAL AND METHODOLOGICAL DETERMINANTS OF REGULATION AND IMPLEMENTATION OF THE USE OF FIREARMS BY POLICE OFFICERS 112

Demchuk T.I.
LEGAL STATUS OF INTERPOL IN ENSURING LAW ORDER AND INTERNATIONAL COOPERATION DURING MARTIAL STATE IN UKRAINE 117

JUDICIAL SYSTEM; PROCURACY AND ADVOCACY

Kostenko S.K.
APPOINTMENT AND DISMISSAL OF THE PROSECUTOR GENERAL OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN STANDARDS 121

JURIS
EUROPENSIS SCIENTIA

науковий журнал

Випуск 1/2025

Виходить шість разів на рік

Українською та англійською мовами

Коректор – Я. Вишнякова
Комп'ютерна верстка – Т. Клименко

Підписано до друку 11.02.2025 р. Формат 60х84/8. Обл.-вид. арк. 15,65. Ум. друк. арк. 15,35.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 100 примірників. Замовлення № 0425/300.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7623 від 22.06.2022 р.)
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1.
Тел. +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua